

80-річчя академіка НАН України Ю.М. ПАХОМОВА

15 липня виповнилося 80 років знаному вченому в галузі економіки академікові НАН України Юрію Миколайовичу Пахомову.

Ю.М. Пахомов народився 1928 р. у м. Кунгур Пермської області (Росія). Після здобуття вищої освіти працював викладачем у Слов'янському педагогічному інституті (Донецька область). Потім навчався в аспірантурі Київського інституту народного господарства. Юрій Миколайович працював у Міністерстві вищої та середньої спеціальної освіти УРСР, викладав у Київському інституті народного господарства. У Київському інституті цивільної авіації він обіймав посаду завідувача кафебри політичної економії. Після цього в Інституті економіки АН УРСР працював завідувачем відділу і заступником директора.

Протягом 1980–1987 рр. Ю.М. Пахомов був ректором Київського інституту народного господарства. У цей час він також очолював Комісію Мінвугу СРСР з реформування вищої економічної освіти (м. Москва). Упродовж 1987–1993 рр. Ю.М. Пахомов був директором Інституту соціології НАН України. З 1993 р. Юрій Миколайович очолює Інститут світової економіки та міжнародних відносин НАН України. Тут він заснував та очолив відділ, що досліджує глобальні проблеми сучасної цивілізації.

Науковий внесок ученого — понад 450 наукових праць, зокрема більше як 30 монографій, серед яких «Цивилизационные модели современности», «Пути и перепутья современных цивилизаций».

Ю.М. Пахомов — засновник кількох наукових шкіл та напрямів, які визнані науковими колами в Україні та за її межами. Він автор моделі економіки конкурентного типу, побудованої на базі ринкової трансформації центрально-керованого господарства, основи якої вчений сформулював ще наприкінці 70-х років; теорії еволюції інституційного середовища сучасних перехідних суспільств; концепції типології світових ринкових моделей та її використання в процесах реформування економіки України.

Юрій Миколайович зробив вагомий внесок у визначення метаісторичних принципів аналізу; висунув та обґрунтував теорію порівняльного соцекогенезу. Йому належить низка теорій, що базуються на використанні синергетичного підходу до аналізу ролі суб'єктивного фактора і особистості в соціально-економічному розвитку. Він автор теорій глобальних макроекономічних регуляторів у міжнародних економічних відносинах, конкурентної міжцивілізаційної регуляції.

Учений вдало поєднує наукову та громадську роботу. Він був членом Держекономради Кабінету Міністрів України, рад-

ником Президента України та Прем'єр-міністра України.

Американський біографічний інститут у 1994 р. назвав Ю.М. Пахомова Людиною року.

Ювіляра відзначено державними нагородами: орденами «Дружби народів» (1988), «Знак пошани» (1982), «За заслуги» III ст. (1998), шістьома медалями.

2000 р. учений отримав академічну премію ім. Туган-Барановського. У 2002 р. Ю.М. Пахомов став лауреатом Державної премії в галузі науки і техніки.

Наукова громадськість, колеги та учні щиро вітають Юрія Миколайовича з ювілеєм, бажають йому міцного здоров'я, активного довголіття та нових наукових здобутків.

80-річчя

академіка НАН України І.М. ДМИТРЕНКА

---

24 липня виповнилося 80 років відомому у фахових колах вченому-фізику, видатному фахівцеві в галузі надпровідності, академікові НАН України Ігореві Михайловичу Дмитренку. Він один із найбільш яскравих і талановитих представників плеяди українських фізиків та організаторів вітчизняної науки й творець своєї наукової школи.

І.М. Дмитренко народився в 1928 р. у Харкові. У воєнні роки працював слюсарем в авіаційних майстернях. Закінчивши екстерном середню школу в 1946 р., вступив до Харківського політехнічного інституту, де одержав кваліфікацію «інженер-фізик» за фахом «фізика металів». Після закінчення інституту працював інженером-дослідником експериментального відділу на машинобудівельному заводі ім. В.А. Малишева.

Маючи схильність до експериментальної науки, І.М. Дмитренко наприкінці 1953 р. вступив до аспірантури при Українському фізико-технічному інституті у відділ фізики низьких температур під проводом академіка Б.Г. Лазарева. У 1958 р. він захистив кандидатську дисертацію, присвячену до-

слідженню квантових осциляцій магнітної сприйнятливості металів.

У 1959 р. Ігор Михайлович увійшов до складу ініціативної групи під керівництвом Б.І. Веркіна зі створення Фізико-технічного інституту низьких температур (ФТІНТ) АН УРСР. У новому інституті він заснував і очолив відділ надпровідникової електроніки (нині — відділ надпровідних і мезоскопічних структур), у якому розвивався широкий спектр фундаментальних і прикладних досліджень, пов'язаних із вивченням поведінки тонкоплівкових надпровідників у постійних і змінних електромагнітних полях.

Протягом багатьох років тематика досліджень у сфері надпровідникової електроніки була піонерською не лише для СРСР, але й у світовому масштабі. У відділі вивчали слабку надпровідність, квантову інтерференцію, структуру резистивного стану тонких плівок, фізику надпровідних квантових інтерферометрів (сквідів), флуктуаційні ефекти в плівкових надпровідниках, нерівноважні процеси в метал-діелектричних системах, регулярні і нерегулярні Джозефсонівські середовища в надвисокочастотних полях тощо.

Широкий світовий громадськості ім'я Ігоря Михайловича Дмитренка стало відоме в 1965 р. завдяки блискучому дослідженню (спільно зі своїми молодими співробітниками І.К. Янсоном і В.М. Свістунівим) з експериментального виявлення електромагнітного випромінювання із тунельного контакту. Цей експеримент безпосередньо підтвердив існування нестаціонарного ефекту, теоретично передбаченого раніше Б. Джозефсоном. Аналогічний експеримент поставила група американських учених пізніше. Саме дослідження ефектів Джозефсона і квантової інтерференції лягли в основу докторської дисертації, яку Ігор Михайлович захистив у 1970 р. в Інституті фізичних проблем АН СРСР.

Спільно зі співробітниками свого відділу І.М. Дмитренко отримав низку визначних наукових результатів, серед яких — спостереження явища хаосу в надпровідних системах, макроскопічного квантового тунелювання та інтерференції квантових станів макросистеми в умовах слабкої дисипації, що були експериментально виявлені під час дослідження класичної і квантової динаміки високочастотних сквідів; квантування магнітного потоку в тонких циліндрах нормального металу; підтвердження теорії Асламазова-Ларкіна з нелінійної динаміки квантованих вихорів у динамічному змішаному стані; створення концепції і експериментальне дослідження ліній прослизання фази надпровідного параметра порядку в широких надпровідних плівках як загального механізму резистивності під час руйнування надпровідності струмом.

У 90-і роки Ігор Михайлович зі співробітниками отримав надзвичайно важливі результати зі спостереження макроскопічного квантового тунелювання і квантових резонансних явищ у системах Джозефсонівських контактів. Ці явища становлять

фізичну основу для створення одного з базисних елементів принципово нового «квантового» комп'ютера — Джозефсонівського кубіта. Їх сьогодні активно досліджують у відділі спільно із зарубіжними вченими.

З ім'ям І.М. Дмитренка пов'язано багато прикладних розроблень. Це, наприклад, і створення напівпровідникових широкодіапазонних кріогенних термометрів, які пізніше були впроваджені на підприємствах Міністерства електронної промисловості СРСР, і розроблення надпровідних квантових магнітометрів та градієнтометрів рекордної чутливості, і створення на їхній основі першого в СРСР магнітокардіографа і сквід-магнітометрів. У 1962–1963 рр. учений керував роботами з кріогенного забезпечення пунктів космічної телекомунікації в Криму. Пізніше за участю Ігоря Михайловича та його учнів і колег було розроблено болометри і тепловізори на основі високотемпературних надпровідників, низькотемпературні лазерні сканувальні мікроскопи для дослідження надпровідних властивостей тонких плівок, спроектовано й побудовано спеціальний корпус та підземну екрановану камеру для розвитку біомагнітних досліджень.

І.М. Дмитренко не лише винахідливий і ерудований фізик-експериментатор, але й талановитий організатор науки. Упродовж 1970–1982 рр. він обіймав посаду першого заступника директора інституту з наукової роботи, не залишаючи при цьому керівництва відділом. У цей період Ігор Михайлович стимулював проведення численних прикладних досліджень в Інституті, розвиток технологічної бази та зміцнення міжнародного наукового співробітництва. Збираючи навколо себе талановиту молодь, він створив свою школу фізиків-експериментаторів. Для продовження розвитку започаткованих ним напрямів досліджень десять дослідницьких груп відділу

разом з їхніми керівниками (які захистили кандидатські і докторські дисертації) виділилися в самостійні відділи інституту та конструкторського бюро ФТІНТ.

За його ініціативою та за сприяння Б.І. Веркіна і Л.С. Палатника в 1972 році в Харківському політехнічному інституті було створено фізико-технічний факультет, а пізніше — кафедру технічної кріофізики, де Ігор Михайлович багато років працював викладачем. Він також залучав до читання лекцій за фахом провідних учених Харкова. Водночас ФТІНТ став експериментальною базою для студентів фізико-технічного

факультету, для чого Ігор Михайлович організував у інституті філію кафедри.

І.М. Дмитренко — автор і співавтор багатьох наукових статей, доповідей і монографій. Він лауреат Державної премії України з науки і техніки, заслужений діяч науки України, кавалер ордена «Знак Пошани». Його нагороджено Почесною грамотою Президії Верховної Ради України.

Наукова громадськість щиро вітає Ігоря Михайловича з ювілеєм і бажає йому міцного здоров'я, бадьорості, творчого натхнення, нових яскравих проявів його багатогранної талановитої особистості.

70-річчя

академіка НАН України В.Д. КУБЕНКА

---

19 липня виповнилося 70 років визначному вченому в галузі механіки, академікові НАН України Веніамінові Дмитровичу Кубенку.

В.Д. Кубенко народився в м. Фастові на Київщині в сім'ї інженерів. У 1960 р. він закінчив механіко-математичний факультет Київського державного університету ім. Т. Шевченка і був направлений до Інституту математики АН УРСР. 1962 року В.Д. Кубенко вступив до аспірантури Інституту механіки, з яким пов'язана вся його подальша наукова діяльність. У 1966 р. Веніамін Дмитрович захистив кандидатську, а в 1977 р. — докторську дисертацію. З 1979 р. він завідувач відділу теорії коливань, з 1986 р. — заступник директора Інституту механіки НАН України з наукової роботи. У 1992 р. його обрано членом-кореспондентом НАН України за спеціальністю «механіка рідини і газів», а у 2003 р. — дійсним членом НАН України за спеціальністю «механіка».

Наукові інтереси В.Д. Кубенка зосереджені у сфері дослідження динамічних процесів у пружних тілах та елементах конструкцій, середовищах і рідинах, гідропружних системах. Він розробив ефективні методи визначення напружено-деформівного стану пружного середовища з криволінійною анізотропією та неоднорідністю пружних властивостей, яке містить циліндричні або сферичні порожнини, під дією нестационарного навантаження.

Під його керівництвом вивчено процеси поширення та дифракції стаціонарних хвиль у пружному середовищі за наявності порожнин, включень та підкріплювальних елементів різноманітної конфігурації; досліджено особливості напружено-деформівного стану й концентрації напружень у тілах і елементах конструкцій при динамічній зовнішній дії; розроблено аналітичні методи дослідження нестационарних про-

цесів у гідропружних системах. На їхній основі розв'язано низку конкретних задач взаємодії елементів конструкцій із середовищем, модельованим рідиною. Розв'язано нові класи задач нестационарної гідропружності: внутрішні задачі для порожнин і резервуарів, що містять стисливу рідину і джерела динамічного збудження; задачі для систем тіл і пружних оболонок, охоплених рідинним середовищем; задачі для шаруватих оболонок, що взаємодіють із середовищем; задачі для багатшарових конструкцій, компонованих із товстостінних і тонкостінних шарів. Розвинуто сучасний математичний апарат, який дозволяє будувати складну картину внутрішніх і зовнішніх хвильових полів, деформацій і напружень при строгому врахуванні механізму гідропружної взаємодії.

Запропоновано новий сучасний підхід до дослідження ударної взаємодії твердих і пружних тіл із пружним або рідинним напівпростором. Задачу удару сформульовано як нестационарну змішану граничну задачу механіки суцільного середовища з рухомою наперед невідомою границею. Створено ефективні математичні методи розв'язування таких задач, на основі яких розв'язано плоскі симетричні й несиметричні просторові задачі удару з урахуванням ряду таких ускладнювальних факторів, як підйом вільної поверхні середовища, підкріплення поверхні пружними елементами, порушення ідеального контакту тіла із середовищем та ін.

Створено основи теорії центрального і нецентрального співудару затуплених пружних тіл, що враховує внутрішні хвильові процеси в тілах.

Виконано цикл досліджень нелінійних коливань циліндричних і сферичних пружних оболонок як порожніх, так і заповнених повністю або частково рідиною. На основі запропонованого багатомодового підходу до опису коливального процесу вивчено й

пояснено ряд характерних для нелінійних коливань таких явищ, як биття, взаємодія форм коливань, утворення рухомих хвиль, параметричні коливання, області нестійкості тощо.

Розроблено аналітичний підхід до дослідження коливних і дифракційних процесів для системи взаємодіючих циліндричних і сферичних твердих і деформівних тіл при їх довільному розташуванні і просторовій орієнтації в рідині.

Досліджено резонансні й нерезонансні режими руху сипких та газорідних середовищ у жорсткому або пружно-деформівному резервуарі, вібраційний рух окремих тіл у рідині або сипкому середовищі. Запропоновано низку конструктивних заходів, спрямованих на підвищення надійності та ефективності функціонування пружногазорідних систем, застосовуваних в об'єктах сучасного машинобудування.

В.Д. Кубенко — автор 310 наукових праць, у тому числі 14 монографій і 23 винаходів. Його наукові дослідження отримали визнання в Україні та за її межами. Упродовж останніх 10 років він виступав із науковими доповідями й лекціями в наукових центрах і на форумах Австрії, Білорусі, Болгарії, Німеччини, Голландії, Ізраїлю, Італії, Китаю, Польщі, Росії, Франції, Швейцарії. Учений регулярно бере участь в організації і проведенні наукових конференцій в Україні та за кордоном.

Веніамін Дмитрович підготував 4 докторів і 24 кандидати наук. Викладав загальні і спеціальні курси студентам Української транспортної академії та Київського державного університету ім. Т. Шевченка.

В.Д. Кубенко — член спеціалізованої ради із захисту докторських дисертацій при Інституті механіки НАН України, координатор ради НАН України з питань інформатизації; член Національного комітету України з теоретичної і прикладної

механіки; член Українського фізичного товариства та Європейського товариства механіків «Euromech»; входить до складу редколегій міжнародних журналів «Прикладная механика» (Україна) та «Механика машин, механизмов и материалов» (Білорусь), член редколегії книжкової серії «Бібліотека акустика».

Учений — лауреат Державної премії України, Республіканської премії ім. М. Островського, премії НАН України ім. О.М. Динника.

Наукова громадськість, колеги та учні вітають Веніаміна Дмитровича з ювілеєм, зичать йому активного довголіття, плідної праці та нових наукових відкриттів.

70-річчя члена-кореспондента НАН України А.М. РОМАНЕНКО

---

25 липня виповнилося 70 років відомому вченому-урологу, дійсному членові Академії медичних наук України, члену-кореспонденту НАН України Аліні Михайлівні Романенко.

Головні наукові здобутки А.М. Романенко, яка очолює відділ патоморфології Інституту урології АМН України, пов'язані з вивченням молекулярних особливостей радіаційного канцерогенезу сечового міхура, індукованого хронічним впливом малих доз радіації. Уперше описано нове захворювання — «чорнобильський цистит», який є передраковим станом сечового міхура і розвивається в людей, котрі мешкають на територіях України, забруднених Цезієм-137. Завдяки діяльності Аліни Михайлівни з вивчення наслідків Чорнобильської катастрофи вдалося привернути увагу й одержати підтримку світової громадськості, зокрема наукової, для розв'язання медичного аспекту Чорнобильської проблеми, яка потребує і глибоких наукових досліджень, і значних матеріальних затрат.

За багаторічну наукову діяльність А.М. Романенко опублікувала понад 300 праць,

12 монографій (з яких 5 за участю іноземних авторів), 2 посібники з проблем патології передміхурової залози, гідронефрозу, чоловічого безпліддя, гломерулонефриту, а також реакцій відторгнення аллотрансплантата нирки.

Аліна Михайлівна поєднує в собі найкращі якості талановитого вченого, організатора і педагога. Вона підготувала 26 кандидатів та 11 докторів медичних наук.

Дослідниця є фундатором і президентом Українського відділення Міжнародної академії патології, членом наукової ради Європейської асоціації патологів, представником у ВООЗ від країн СНД, працювала головою експертної ради з медико-біологічних та фармацевтичних наук ВАК України.

Працю А.М. Романенко високо оцінено на державному рівні — її нагороджено почесною грамотою Верховної Ради України, орденом «За заслуги» III ступеня, званням заслуженого діяча науки й техніки України.

Наукова громадськість, колеги та учні щиро вітають Аліну Михайлівну з ювілеєм, зичать їй міцного здоров'я, натхнення та нових відкриттів у галузі медицини.

60-річчя

члена-кореспондента НАН України

В.Б. ЄВТУХА

---

14 липня виповнилося 60 років видатному вченому в галузі етносоціології членові-кореспондентові НАН України Володимирові Борисовичу Євтуху.

В.Б. Євтух народився в 1948 р. у смт Зарічне Рівненської області. У 1971 р. він закінчив факультет романо-германської філології Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Продовжив навчання в аспірантурі Інституту історії АН України. Протягом 1974–1995 рр. Володимир Борисович працював у Інституті історії НАН України, Інституті соціальних та економічних проблем зарубіжних країн НАН України, Інституті соціології НАН України. У 1992 р. його обрано членом-кореспондентом НАН України. В.Б. Євтух обіймав посади міністра, голови Державного комітету України в справах національностей та міграцій (1995–1997). Перебуваючи впродовж 1997–2000 рр. на дипломатичній службі, В.Б. Євтух був Надзвичайним і Повноважним Послом України в Італійській республіці, на Мальгі (за сумісництвом), у Республіці Сан-Марино (за сумісництвом).

З 2001 р. він декан факультету соціології та психології Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка, професор кафедри галузевої соціології та завідувач кафедри загальної соціології (з 2003 р.). Володимир Борисович викладав курси «Основи демократії», «Етносоціологія» (цей курс уведено в навчальний процес університету вперше). Нині В.Б. Євтух директор Інституту соціології, психології та управління Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова.

Коло наукових інтересів В.Б. Євтуха — історія та теорія соціології, феномен етнічності в суспільних та міжнародних відносинах; міжетнічна взаємодія та етнополітичний менеджмент у поліетнічних суспільствах. Се-

ред напрямів його наукових досліджень — етносоціологія, теорія етносу, соціологія міжетнічних стосунків. Він розробив дві авторські концепції етнополітичних та етносоціальних досліджень в Україні, визначив предмет, об'єкт етносоціології як науки та навчальної дисципліни. Володимир Борисович неодноразово читав лекції в навчальних закладах Німеччини, США, Марокко.

Перу вченого належить понад 250 праць, у тому числі 7 монографій, підручник і два навчальні посібники, 30 публікацій у зарубіжних виданнях.

В.Б. Євтух — учасник і розробник проектів: Національна меншина в українському та міжнародному політико-правовому полі (2002–2003); Освітня політика і меншини; Пілотний проект — Україна (Рада Європи, 2000–2001); Проблеми нерівності та дискримінації національних меншин (Рада Європи, 2001–2003).

Володимир Борисович — голова експертної ради ВАК України з філософських, політичних та соціологічних наук; голова вченої ради факультету соціології та психології; член ученої ради Київського національного університету імені Т.Г. Шевченка; відповідальний науковий редактор «Вісника Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Соціологія. Психологія. Педагогіка», член редколегій журналів «Соціологія: теорія, методи, маркетинг», «Київська старовина»; заступник головного редактора «Енциклопедії української діаспори»; експерт Ради Європи з питань етнічних меншин. В.Б. Євтух заслужений діяч науки і техніки України. Його нагороджено орденом Нестора Літописця Української православної церкви.

Наукова громадськість, колеги та учні щиро вітають Володимира Борисовича з ювілеєм, зичать йому довгих років життя, щастя, нових вершин у науковому сходженні.